

FRONT-LINE

Vid Sagadin

Prazna zazrtost v nikogaršnjo smer

Boris A. Novak: MOJSTER NESPEČNOSTI

Mladinska knjiga, Ljubljana 1995

Mehiški pesnik in esejist Octavio Paz v knjigi *Lok in lira* označuje moderno poezijo kot čisto ustvarjanje brez (metafizične) vizije, ki je oblikovala tradicionalno poezijo. Brez mitologije, nanašajoč se sama nase in obrnjena v odprtost – neprestan met kocke v prazno – neodpravljlivo naključje, nikoli zapiranje v smisel (vizijo), neprestano drseče rojevanje smisla. Boris A. Novak v svoji najnovejši zbirki piše: *Edino prihodnost je sinja. / Nihče se je še ne spominja. / Popolnoma moja in čista, / zapre se nad mano kot skrinja. (7)* Sinjina, čistost, skrivnost, atributi prihodnosti kot večni prostor, kamor se vpisuje poezija, neskončna praznina smisla – zamenjujejo mitološko in vizionarsko zazrtost pesmi in jo spreminjajo v naključje, ki pa samo v njej in z njo ni naključje. Zdi se, da se Novak nasploh zaveda praznine, ki se je odprla z moderno demitologizacijo pesmi. Ve tudi za brezno med besedo in njenim realnim referentom, ne da bi izpustil dejstva, da se beseda neprestano napaja iz tega brezna, ne da bi se pri tem prenehala nanašati sama nase. Življenje samo, v katerem *nekdo ... jemlje krhke vaze / teles iz božjih rok, in lovi oči otrok, da bi ubil odprti, rastoč pogled*, nam onemogoča, da bi molčali ali govorili o čem drugem. Pisanje poezije je neprestano sprejemanje odgovornosti za vse živo in svetno. Pisanje je bedenje nad svetom, da se ne zgrne v prazno, v molk. V zamolčano krivdo. V avtomatično, samoumevno, brez(z)a vestno dejanje. Pesnik je *mojster nespečnosti*, ker skrbi, da svet ne zapade v spanec vesti. V tem je vse njegovo poslanstvo in njegova večnost.

Vendar je to samo ena dimenzija Novakove pesniške govorice. Neka druga se postavlja v bolj imanentno pesniški problem. Tako kot postavlja Octavio Paz v bistvo pesmi dialektično razmerje med ritmom in sliko, vidi Novak pesem kot večno razpetost med dve njeni skrajnosti – podobo in glasom. Podoba in glas sta – podobno kot Kantovi formi prostora in časa – apriorni zmožnosti pesniške kreacije. Glas je neprestani tok pesmi v času, je v njej utelešena minljivost in neujemljivost. Podoba je zajezitev tega (božanskega) toka, je zaustavljen čas, večnost v minljivosti. Oboje je v pesmi dialektično prepleteno. Podoba je *zapisana nevidnemu prepadu zvoka*. Zvok se pred lastnim prepadom zgosti v podobo. Pesnik se pojavi na dvojnem robu obeh poti. Ena je zapisana molku. Druga ubeseduje telo. Izginjanje in ponovno rojevanje se izkaže kot bistveni tok pesniške govorice. Izmikajoče se bistvo poezije med molkom in besedo. Samo-nanašajoči se princip neskončnega poetičnega valovanja! Novakove pesmi nam že pred to najnovejšo zbirko, še posebno pa z njo, kažejo in govorijo, da lahko moderni nihilizem sveta poezija premaga s svojo lastno konstitutivno močjo tako, da se neprestano presega v svojo lastno drugost – glas v podobo in podoba v glas. Na ta dialektični način obenem odpira gibanje življenja in smrti. Niča in vsega. Minljivosti in večnosti.

Tretja dimenzija, ki jo lahko izluščimo iz Novakove najnovejše zbirke pesmi, je heideggerjanska etična usmerjenost, ki bi jo lahko na kratko imenovali etika dopustitve biti. Pesnikov temeljni eksistencialni razcep obstaja med njegovim opazovanjem stvari in njihovim lastnim bivanjem. Med svetom in njegovo lastno projekcijo sveta. Med življenjem, ki je *neskončno razširjena ječa*, in sabo, kjer se odpirajo *neskončni prostori navznoter*. Med uporabno in dejansko vrednostjo stvari. Razcep med analizo in intuicijo. Med statičnim in dinamičnim dožemanjem sveta. Ta dualizem je nasilen in izhaja iz posebnega načina odtujitve človeka od sveta. Človek se mora prepustiti imanentnemu toku stvari v kozmosu, kot se prepušča samodejnemu toku poezije, ki tako odseva kozmos. Samo-dejnost, kjer je vsako ne-notranje, zunanje delovanje nasilnost in razdejanje ali odsotnost delovanja – daoistični wu wei – je hkrati pripadanje svetu in dopuščanje drugosti. Pisanje pesmi je v svoji samodejnosti čisto prepuščanje drugemu – *skrivnostnemu koncu* stvari. Octavio Paz pravi, da je inspiracija (beri pesniški akt) *izpostavljanje drugosti, ki je v biti človeka*. Tudi besede v pesmi so takšna oblika naše drugosti: niso ne v nas niti zunaj nas: *Besede niso neko dano, nekaj, kar nas nekje čaka. Treba jih je ustvariti, treba si jih je izmisliti*,

prav tako kakor vsak dan ustvarjamo sebe in svet. (180) Dialektika izginjanja in pojavljanja je nujna za vsak, tudi pesniški ustvarjalni akt. človek je ustvarjalen, le če izniči svet in samega sebe, če se mu svet *odmika kot mrtev obraz*. Besede nastajajo v molku. Iz brezizhodnosti in tesnobe. Iz skrivnostne *zazrtosti v nikogaršnjo smer*.

Naša interpretacija Novakove najnovejše zbirke *Mojster nespečnosti* skuša izluščiti tri glavne tematske plasti, ki se dogajajo na ravni klasičnega razcepa na besedo in stvar: prva se dogaja na ravni stvarnega oziroma svetnega, in sicer kot radikalna odgovornost do sveta: *Ljudje ubijamo, ljudje smo krivi / pred vsem živim. Pred neskončnim, krhkim krogom*. Druga se nanaša na poezijo samo, in sicer kot nekakšna transcendentalna analitika njene dejavne zmožnosti. Tretja plast je transcendentalna dialektika, ki skuša razrešiti antinomijo med stvarnostjo in poezijo. Njeno rešitev najde v imanentni zmožnosti poezije, da prehaja v svoje nasprotje, da posluša skrivnostni nagovor sveta, da ga, obrnjena v prihodnost, sledeč absolutu v neskončni težnji po identiteti, celo konstituira.

Če se na tematskem nivoju izrisuje neka enovita težnja, pa se formalno izraža nemir, ki se kaže v neprestanem eksperimentiranju s strukturo pesmi. Vprašanje je, ali je to eksperimentiranje vedno utemeljeno v sami naravi pesmi naše zbirke ali pa gre zgolj za nasledek avtorjevih prejšnjih teženj po formalno pestri in trdni (zahtevni) strukturi. Prav tako se nam zdijo sicer zanimive opombe, ki razlagajo naravo posamezne pesniške oblike, odveč, ker le-te ne razlagajo iz notranje strukture pesmi same, ampak kot golo shemo, kar nam ne more dati predstave o notranji nujnosti, ki je narekovala uporabo te pesniške oblike za to pesem. Po drugi strani pa se lahko marsikje notranja nujnost zunanje oblike intuitivno dojame, tako da so te opombe popolnoma odveč in sodijo v kakšen slovar pesniških oblik. Pestra raba form (od različnih oblik sonetov, balad, elegij, celo aleksandrinca, do poskusov vizualne poezije) je pesnikov odgovor na nihilizem in kaotičnost modernega sveta. Tako se na formalni kot tudi na idejno-vsebinski ravni – kot težnja po absolutu, ki ne ukine naključja – kaže vpliv pesnikovega velikega vzornika Stephana Mallarméja. Toda ta vpliv je tu v vlogi sredstva in ne čiste identifikacije z Mallarméjevo idejo kot tako. Od tod neprestana skepsa in samo-spraševanje, občutki brezizhodnosti, avtizem sveta in osebe. Pesnik išče rešitev sveta. Rešitev je v pesmi. Toda pesem ne ponuja vizije sveta. Njeno bistvo je neprestani uglasitveno-upodobljevalni tok v neizrekljivo. Čeprav je konstitutivno, je vendarle rešeno vsake vizije. Vsake

mitologije. Njena imitacija (s spevi o Kasandri in Akteonu) je samo pozitiven dokaz njene nemožnosti. Dokazuje, da je poezija neprestana odprtost za vse. Vendar vse je vedno bistveno tudi nič. V tem je (post)modernost in tudi aktualnost najnovejše pesniške zbirke Borisa A. Novaka *Mojster nespečnosti*.